

ПУРИЗМЪТ КАТО ФЕНОМЕН В ЕЗИКОВАТА СИТУАЦИЯ

Надка Николова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

The subject of the article is purism which presents in most of the cases an obligatory element of the linguistic situation of every European literary language. The research discusses the following subtitles: the essence of purism; indicators and manifestations; its phases; factors that caused its appearance (national, historical aesthetic); types of purism (conservative and innovative); evaluation of its forms, etc.

Key words: linguistic situation, purism, literary language, functions of the literary language

В книжовноезиковата история на много европейски народи вследствие на различни езиково-исторически фактори и обстоятелства се наблюдава явлението, наречено пуризм. Пуризм се формира главно от епохата на барока¹ и с различна интензивност се проявява десетилетия наред след това – дори и в наши дни, като навсякъде има различен облик, сила, специфичен характер и резултати. Историята на езиковия пуризм има отношение към много особености на книжовния език: към допълване на коментара за характера на книжовноезиковите процеси, към доизясняване ролята на автора в езиковото строителство, към изясняване степента на авторитарност в нормоутвърждаващата и нормополагащата дейност на филолозите, към критериите, взети предвид при нормализацията и кодификацията на книжовните езици, към въпроса за отношението към традицията и комуникативната функция на езика и т.н. Мотивация за интереса ми към темата за пуризма прозира и от написаното от Г. Нецименко: „Особена острота и значимост проблемът за пуризма придобива в екстремални периоди от живота на етноса, към

---

¹ В някои славянски книжовни езици за пуризм се говори далеч преди периода на образуване на нация – например в чешкия език пуристични прояви се наблюдават още при превода на *Orthografie* и *Výklad na Destero* от Ян Хус (XV в.) (Хавранек 1936: 37; Цуржин 1985: 35).

чието число се отнася и епохата на национално възраждане, и сегашната епоха на глобализация“ (Нешчименко 2005: 4).

* * *

Терминът *пуризм* произлиза от латинския език, в който *purus* означава 'чист'. Пуризмът е не само езиково явление – той се среща напр. като стил в изкуството, архитектурата, дизайна, кулинарията или като стремеж към чистота на нравите в етиката. В най-древните гръко-латински литературни извори под пуризм се разбира усилието за създаване на чистота на стила. *Езиковият пуризм* се появява в регистъра именно на търсенето на езикова чистота, разбрана във времето по начини, представени от различни варианти. В науката пуризмът се приема за обект на външната лингвистика.

В литературните източници липсва единно и еднозначно становище как да бъде определен езиковият пуризм. В том трети на „Речник на българския книжовен език“ (1957) напр. под *пуризм* ще прочетем: „Стремеж към очистване на езика от чужди думи и изрази и заменянето им с думи, образувани със средствата на родния език“. В „Речник на чуждите думи в българския език“ (2001) пък е написано „Борба за очистване на езика от чужди думи и изрази“. Някои го определят като „идея за прочистване на езика от чужди думи“ (напр. Кювлиева-Мишайкова 1997: 216). За други² той е „целенасочена дейност за системно прочистване на езика от заети думи“, реализираща се като теория и като дейност, която понякога е с реалистична основа и умерени прояви, а друг път е крайна и без практически резултати. В същата речникова статия пуризмът като „организиран отпор на чуждите елементи в езика“ е оценен от гледище на съвременната теория за езикова политика като „отживяло явление“, но в същото време и като „необходима и полезна дейност, ако не е прекален и краен, тъй като влиянието на чуждите езици също има значение за обогатяването на даден език“. „Пуризмът в българския език – пише в заключение авторката Кювлиева-Мишайкова – може да се определи като умерен“.

Все около представата за чистота пуризмът се представя и като вид езикова екология. Напоследък се припомня схващането на Ян Бодуен де Куртене (1929), когото И. Онхайзер смята за предтеча на еколингвистиката, че пуризмът е характерен за езиците на малките народи и е свързан с езиковата ксенофобия. Така пуризмът, интерпретиран в

---

² Според авторите на Терминологичен речник по хуманитарни науки. С.: Наука и изкуство, 2007 (М. Попова, Б. Попов, Ек. Петкова, Кр. Симеонова, А. Христова) и по-точно по мнението на Кристияна Симеонова.

орбитата на еколингвистиката, се определя като рефлексия на сложна езикова ситуация (Онхайзер 2003: 19). Несъмнено е, че той е част от езиковата политика на дадена езикова общност в моменти, в които идеята за единство, сплотеност и сила на общността (формиране на нация, обединение в момент на опасност и под.) става сублимна. Това предполага известна войнственост на пуризма, която действително не му е чужда. Мислен в светлината на езиковото насилие, за пуризма се говори с метафори от лексико-семантичното поле на военното дело и политиката: агресия, агресор, атака, война, борба, защита, заплаха, инвазия, опазване, опасност, отпор, охрана, противодействие, самосъхранение, съпротива и др. под. Самият термин пуризм е роден въз основа на метазезикова метафора – езикът е същност с битие и история и може да взаимодейства с природата (Георгиев 2006). Като такъв той може да се замърси, да се „отрови“ и досущ като живите организми може да застраши съществуването си. Действията, които трябва да се предприемат, следователно са ориентирани към неговото почистване – сиреч към екологията.

Пуризмът има и своите чисто психологически обяснения, илюстрирани много добре в публикацията на Б. Георгиев. В нея той се свързва с различния социален произход, познавателен опит и образователен ценз на носителите на един език, с потребността им от разширяване на собствената езикова компетенция. Авторът смята, че днес пуризмът в България е породен от патриархалното мислене, което се противопоставя на глобализацията и културно-техническия космополитизъм на постмодерното време. Възникването и актуалността му обаче според мен несъмнено се свързва с процеси, обратни на космополитизма, а именно с национализма, който за някои европейски народи е актуален през XX в., дори и в наши дни (напр. в Чехия, Словакия, Унгария, Македония, Хърватия, Турция и другаде).

Нагласата за чистота в езика е в много висока степен отношение на неговите носители, което не е рационално. Върху двата вида отношения – рационалното и нерационалното – обръща внимание през 60-те г. Фр. Данеш, определяйки инструменталното и етичното отношение като рационални, а афективното и обичайното като нерационални. Именно обичайното отношение – една оценка, „определена от традициите, от стремежа към спазването на традиционната норма, от нежеланието или даже съпротивата към промени, от стремежа към „защитата“ му, изолирането му и предпазване от сливане с друг език“ (по Гладкова 2009: 78) – е психологическата нагласа за негативизма спрямо чуждите елементи, които нарушават дълговременното удобно статукво.

Коментирайки езиковата лоялност, американският лингвист У. Вайнрайх смята, че тя е породена от осмислянето на представата, че родният език се нуждае от защита като същност, противопоставена на друг език или формация, които заемат високо положение в скалата от ценности на едно общество. При възникване на опасност то се стреми да съхрани заплашения език (Вайнрайх 1979: 166). Понякога езиковата лоялност може даже да се използва за целите на политическата агресия. Най-новата история на Европа изобилства с опити насила да се наложат езици върху населението на различни страни (напр. немския в Полша по време на Втората световна война). Като реакция на интерференцията общността превръща стандартния вариант на езика в символ и общо дело. Езиковата лоялност става принцип, чието специфично съдържание се изменя в различните случаи, като обединява и сплотява групата към съзнателна и открита съпротива срещу измененията или на функциите на даден език – като следствие на смяната му, или в структурата и речника му – като следствие на интерференцията. „Такива явления като пуризма, стандартизацията на езика, езиковата лоялност и свързаните с нея средства за защита представляват в областта на социолингвистиката важни проблеми, изискващи специално изучаване, без оглед на това, че дескриптивната лингвистика по понятни причини ги е смятала за несъществени“ (пак там, с. 167). Корените на езиковата лоялност са естествено заложили у носителите на езика. Неизбежното емоционално (афективно) отношение към родния език като към език, усвоен в детството, става причина да се оценяват като неприемливи каквито и да било изменения в него. Тази естествена тенденция се проявява различно у хората с различен темперамент. Освен това лоялността може да приема различни форми в зависимост от другите социолингвистични фактори, действащи в една или друга контактна ситуация. У. Вайнрайх напомня, че още Е. Сепир³ смята, че езиците могат да функционират като символи на групите. Особено пък в ситуацията на езиков контакт групата по-лесно осъзнава своеобразието на своя език. Именно в такива условия чистият или стандартен език става символ на цялата група. Езиковата лоялност възниква в ситуациите на езиков контакт, така както на етническите граници възниква национализмът. Тя се развива по-скоро там, където чувството за превъзходство не намира реализация. Някои „по-реалистични“ представители на обективно подчинената група могат да се опитат да подобрят статуса си, като се присъединят към до-

---

³ В Language. – In: Encyclopedia of the Social Sciences. IX, 155-169, reprinted in: Selected Writings. Berkeley – Los Angeles, 1949, 7–32.

миниращата група. Такова „предателство“ неизменно извиква сред по-устойчивите представители на подчинената група негодувание, което влече след себе си затвърдяване на чувството за езикова лоялност. Когато някое съобщество в родния език се разцепи в ситуация на езиков контакт по признака „по-голяма или по-малка езикова лоялност към собствения си език“, то по-лоялната му част обикновено започва да изразява съжаление към самата себе си⁴ и да увещава понелоялните лица. Може да се стигне дори до повече или по-малко успешно съживяване на полумъртви езици⁵ (пак там, с. 169). В отговор на езиковата интерференция езиковата лоялност обикновено се изразява в концентриране на усилията върху стандартизацията на езика, която става интелектуална болест, и така в някои езици „пуризмът е ако не основен, то много важен фактор в най-новата история на някои езици – чешки и румънски например“ (пак там, с. 170).

В литературата, посветена на частни или по-глобални прояви на пуризма, може да се срещне твърдението, че пуризмът е *доктрина*, подчинена на идеята езикът да се изчисти от чужди елементи. Сама по себе си доктрината е учение, което се ръководи от система от научни възгледи и принципи. Основните етапи от живота на едно учение обикновено протичат по идентичен начин – възникване, начално демонстриране пред научната общност, развитие, загуба на актуалност, отмиране. За време на възникване на доктрината по традиция се приема публикуването на програмен текст. В него авторът представя и обосновава своите идеи пред научната общност, предлага ѝ наименование и т.н.

Изследването на която и да е свободна човешка дейност или на нейните резултати, евентуално на теорията, с която тази дейност се занимава, рано или късно стига до необходимостта да се направи разлика между две тенденции. От една страна, това е тенденцията да се улови пълната скала от системности и методи, които се проявяват в тази дейност; в този случай резултатът е описание или *теория* на изучаваната дейност. От друга страна, това е тенденцията да се насочи от целия спектър от възможности върху само една и да я представи като упътване, с което изучаваната дейност трябва да се управлява; резултат от изпълнението на втората тенденция е програмата, *доктрината*, която определя протичането на тези дейности. Образно може да се

⁴ Израз на национално самосъжаление е например синдромът за тежката национална съдба, развит в историята на чешкия книжовен език.

⁵ Не може да не се направят асоциации с програмата на представителите на Черковнославянската школа в България.

каже, че теорията се държи на разстояние от изследваната дейност, докато доктрината повече или по-малко е съставна част на тази дейност, движи се „между нейните течения“. Такова е отношението между военната теория и приетата военна доктрина, между политологията и конкретната политическа програма, между общата теория на изкуството и програмната естетика на дадено художествено, литературно, музикално и т.н. направление. В същия смисъл в социолингвистиката се говори за *теоретичността*, както и за *доктриналността* на идеите за езикова практика (Стари 1995: 116–117).

Необходимо е следователно при проучване на съответната дейност да се различават три гравитационни полета: (1) изучаваната дейност, респективно нейният резултат; (2) доктрината, регулираща тази дейност; (3) теорията, която изучава и систематизира спектъра от възможности, чрез които дейността може да се управлява. В областта на литературата съществува терминологична триада, която често влиза в корелация с триадата от приведените гравитационни полета. Има се предвид триадата литературно дело (творба), литературна критика и литературна теория. Езиковата практика и нейното изучаване е със сигурност една от човешките дейности, към която съществено се отнася така начертаната от З. Стари (пак там) трихотомия. Затова и многобройните пуристични действия на организираното движение, насочени към отделни езикови единици, е причината да се смята, че пуризмът е в много по-висока степен *езикова критика*, т.е. доктрина, отколкото теория (Стари 1995: 119–121). Пуризмът, смята З. Стари, е прекомерно потопен в езиковите явления, с които борави, за да може теоретично да поеме тези явления. Пак според него това потапяне в конкретните чистачески актове пречи да се създаде дистанцията, необходима за теоретичното обмисляне и кристализиране на доктрината пуризм. В този смисъл – именно приемайки пуризма за доктрина, трябва да го разбираме като *основата за известна пуристична практика, за чистаческа дейност*, която да я мотивира. По аналогия в такъв случай за пуризма тук ще се говори като за *езикова практика (езикови прояви) и езикова критика*.

Да се смята пуризмът за доктрина, следователно е резонно, ако той се облече в съответната програма с поставени задачи и цели. В някои езикови ситуации в Европа – в миналото или днес – пуризмът действително е представен с избистрени основи и принципи, залегнали в програмите на централизирани научни институции или авторитетни учени. В други обаче той възниква далеч преди самата лингвистика да е поставила въпроса за езиковата чистота като научен проб-

лем. Стременият към чистота откъм чуждоезиково влияние често е сложен върху широка социална платформа без ясно очертани идейни носители. В този смисъл пуризмът е *движение, нагласа, инициатива, концепция, вярване, убеденост, избирателна езикова стратегия* и/или *практика*. Обикновено се смята, че когато борбата за чист език приеме формата на *организирано движение*, то прераства в пуризм.

Възникнал или не първоначално в обществото като нагласа, пуризмът се споделя от филолози, които в крайна сметка – опирайки се на собствения си авторитет или този на институцията, която представляват, – издават препоръки и предлагат заместници на отделни думи (тъй като в повърхнинната си проява пуризмът се осъзнава най-често като борба за лексикална чистота). Така пуризмът получава прескриптивен характер и става проява на авторитарна интервенция, на намеса в езика – разбира се, с добри намерения. Ала често, въпреки добрите намерения на пуристите, обществото и учените встрани от движението невинаги гледат на това манипулиране с добро око – те го приемат като насилие, като ненужно, нелепо вмешателство в езика. Така пуризмът се оценява с положителен или отрицателен знак често без да бъде изрично формулиран – по-скоро е изразен чрез контекста на различни метаезикови текстове⁶.

* * *

Обикновено пуризмът засяга езиковата практика на основата на *национален, исторически и естетически критерий*.

Във връзка с националния критерий пуризмът може да се окаже и като вид *езиков протекционизъм* – избирателно и съзнателно опазване и защита на един език от друг. Трябва да бъде отбелязано, че не е задължително езикът, обект на пуристични намеси, да е подложен на асимилиране, на брутална глотофагия от другия език. Причината е по-скоро социално-политическа – етническо напрежение и/или конфликти, национални движения за независимост, движения за национално обединение или движения, имащи за цел патриотична прослава на нацията в исторически значими периоди. Предефинирането на властовите съотношения, промяната в социалния ред водят до сътресения и в езиковото съзнание, което преосмисля участието и мястото

⁶ Със заглавия от типа на „Преодоляване на пуризма...“, „Борбата против чуждите думи...“, „За чист български език“, с констатации за сравнително малко използвани чужди думи в езиковата практика на даден автор или наличието/липсата на пуристични увлечения и под., съдържащи известни конотации.

на домашната и чуждата езикова материя. Създаденото напрежение между закриляния и чуждия (нерядко доминиращ) език често е резултат от принудителен билингвизъм. Тогава пуризмът се проявява в две фази. Първичният пуризм е характерен, когато носителите на закриляния език се стремят да съхранят езика си; вторичният пуризм – следващата фаза – развива рефлексорна съпротива на езика въобще към чуждите елементи. В моменти на застрашеност (идеологическа, духовна, политическа и пр.) отбранителната реакция на нацията намира и езиков израз, което представлява политизация на проблема за езика. Всъщност пуризмът не е езиков акт – той е политическа санкция, насочена към езиковата практика; той е отношение към промяна на *външната норма*, към това, което разграничава родната от неродната (чуждата, другата) езикова структура. Общата охрана включва охрана и на езика. Чистият език става белег на чистата нация, която е именно такава, а не друга, защото има *свой собствен* език. Тя трябва да се разграничи от другата/ите, да се представи пред света и по този начин актуализира две от социалните функции на книжовния език в особените времена на национална идентификация⁷: диференциращата и репрезентативната. Пуризмът, казано по още един начин, е материализация на тенденцията⁸ към автохтонизация или национализация.

Известно е, че езикът е най-силният белег на национална идентичност и в значими исторически моменти езиковата общност засилва символните му функции без оглед на това, че нарушава комуникативните. Пуризмът е продукт на национално-политическите борби на един народ (или нация) в сферата на езика, „по-скоро социално явление, избрало за проявата си най-удобния обект – езика. За него е типичен абсолютният превес на социално оценъчни принципи над функционалната оценка на комуникативната изгода“ (Гладкова, Ликоманова 2002: 354). Когато етносите (в конфликт) проявяват непоносимост към характеристиките на чуждия, другия или към някои елементи на идентичността му, езикът става един от изразителите на отношението им. Атитудът към етничния език става твърде чувствителен и избирателно патриотичен. В такива моменти обществото приема промените в езика, причинени от чуждо влияние, като деградация, като заплаха за изконността му – най-често от страна на (потенциален) завоевател. По правило той е съсед или доминиращ в културно, политическо и икономическо отношение народ. Културната му инвазия,

---

⁷ Тази актуализация може да настъпи в различни исторически периоди: в предмодерното, модерното и постмодерното време.

⁸ По-подробно за книжовноезиковите тенденции вж. у К. Гутшмит (1998: 98–99).

намираща ярко афиширане в езика, се приема за агресия, на която трябва да се отвърне с адекватно на силата ѝ противодействие, и така лингвистичният пуризмъ става своеобразен рефлекс на културна самозащита. Многото заемки, „еклектизмът“⁹ на варианти – често естествен продукт на езиковото развитие, се приемат за накърняване на здравия национален дух под въздействието на другия, чуждия. Реакцията към тях се изразява в редица предписания и препоръки и те стават част от официалната езикова политика. В този смисъл пуризмът може да има консервативен характер.

Пуризмът обаче може да бъде новаторски и този негов характер се проявява обикновено когато се формира нов езиков стандарт. Самата норма, задържаща кодифицирането на иновациите от узуса, от някои съвременни лингвисти се смята за езиков пуризмъ, който не е насочен към чуждите езикови елементи, а към собствените нови (Горбачевич 1971: 8). Преразглеждането на системата, структурата и речника на етничния език, направил качествена стъпка в развитието си, неизменно води до „почистване“, до избирателност, при която сравнението с престижен по-стар вариант на езика или въобще с класическите езици служи за издигането му до онзи абстрактен и култов идеал, призван да обслужи едно ново общество. Логиката, яснотата или граматиката на класическите езици в тези случаи често стават образци, на които следва да се подражава. В търсене на езиковата автентичност, затлачена от чуждоезикови или от „развалени, изопачени“ елементи, пуристите – понякога включващи в дейността си и (квази)религиозен фундаментализъм, търсят изконни източници, с които да ги заменят: поизтупани от прахта на времето старинни езикови форми (т.нар. архаични иновации), модели, деривационен и словесен материал от маргинални на книжовния език домашни формации или стари литературни източници, неологизми. Въобще в историята на книжовните езици се наблюдава зависимост между състоянието на книжовния език и пуристичните прояви и движения. Колкото по-стабилни са позициите му, толкова по-търпимо се отнася обществото към иновациите, и обратното: ако книжовният език се намира в застаряло положение, се заостря вниманието към иновациите (вж. Нешчименко 2005: 4). Факторите, довели до този вид пуризмъ, са вече предимно вътрешни – за разлика от пуризма, основан на националния критерий, до който водят предимно външни фактори. Наред с тясната обвързаност на пуристичните движения с етническата самоидентифи-

⁹ Определен още като креолизация на речника (вж. Георгиев 2006).

кация, неимоверно нарасналите комуникативни нужди на предмодерното общество изискват оптимално zasiщане с необходимими средства, много от които са заемки. Но тези два аспекта в историята на етноса варират и особено в малочислените етноси или в тези с още неукрепнала държавност потребността от самосъхранение на етноезичната идентификация е особено голяма (пак там). И в двата случая обаче се стига до един и същи модел на езиково поведение – положително отношение на носителите на езика към домашните езикови средства и отрицателното отношение към чуждите. Успоредно с това се пристъпва към замяната им с приемлив от тази гледна точка материал.

Няма език, имунизиран срещу чуждия елемент. Борбата за езикова чистота по правило е по-изявена във фазата на формиране на новия стандарт и по-слаба във фазата на по-нататъшното му усъвършенстване и обогатяване с нови, вкл. и с чужди средства. В зависимост от това донякъде, наред с другите фактори, е и политиката на отваряне или затваряне към чуждите езици (и все пак зависи кои и какви). Страхът или липсата на страх от разрушителното въздействие на чуждия език върху домашния управлява общественото мнение.

Пуризмът, основан на естетическия критерий, обикновено се свързва с образците, които предлага „добрият автор“. В процеса на формиране на един книжовен език (наблюдава се при незастрашените книжовни езици като френския и руския например) е възможно да се издигнат престижни образци – т.нар. добър тон на висшето общество или творбите на добри автори. Тази теза е развита от учените от Пражката лингвистична школа, която в един от аспектите на дейността си идва да замени чешкия пуризм с доктрината за висока езикова култура¹⁰, критикувана от З. Стари като теория, която отново е ориентирана към пуристичните устои на чешката лингвистика. Според този критерий са важни три признака: езикът да бъде чист, а оттам и красив, и да предава най-точно и изразно духа на езика, следователно на народа. Този критерий води до т.нар. ноетичен пуризм¹¹. Погледнато

---

¹⁰ Представата за високата езикова култура в публикуваните през 1929 година Тезиси на Пражкия лингвистичен кръжок е най-общо следната: *грижата за чистотата на езика намира своето отражение в културата на езика, но всеки преувеличен пуризм вреди на истинската култура на книжовния език независимо от това, какъв е този пуризм: с логически, с исторически или с национални тенденции.*

¹¹ Ноетичен – ‘интелектуален, духовен; отвлечен, абстрактен’. На този аспект от пуристичните прояви обърна внимание в своя лекция проф. Х. Гладкова пред научната общност на ШУ „Еп. Константин Преславски“ през академичната 2001 – 2002 г.

по-глобално, пуризмът е дейност, която изисква своята публика. В крайна сметка той е културен продукт, който се създава за някакъв потребител. Ако потребителят не го квалифицира за достатъчно необходим или приемлив и от естетична гледна точка, или ако не е дорасъл за него, или ако няма къде да го приложи, той е обречен.

Пуризмът, разбиран като организирано движение за съзнателно въздействие върху общественото мнение с цел очистване на книжовния език от елементи от чужд произход, е „понятие с историческо и бързо променящо се съдържание, затова и анализът му е сложен и тежък“ (Босак 1986: 61). Причините за възникването му са както екстралингвистични, така и иманентни, породени от типологията на езиковите системи¹². Неговото пораждање и интерпретацията му в различни езикови общества може да бъде обяснена най-вече със спецификата на една или друга езикова ситуация, с конкретни обществени и исторически зависимости. Въобще пуризмът е вид намеса в езиковия развой, манипулация, която е с добри намерения, но е плод на авторитарност и насилие, формиращи в общественото съзнание съобразяване с позволеното и непозволеното в езика, с т.нар. правилно и неправилно в употребата на езиковите средства. Така пуризмът се оказва придружаваща доктрина във формирането на множество съвременни европейски книжовни езици, в които въздействието му се засилва в моменти на застрашеност и отслабва в някакъв момент от стабилизацията и развитието им. В този смисъл връзката между историята на народа и историята на книжовния език, която, макар и понякога оспорвана (вж. Гилин 1991: 34–37), винаги е била изтъквана, се подразбира от само себе си. В движенията за езикова чистота обаче тя може да определя до такава степен самата книжовноезикова история, че да прогнозира развитието на езика и реакцията на обществото спрямо протичащи в момента книжовноезикови процеси.

ЛИТЕРАТУРА

- Босак 1986:** Bosák, J. Spoločenské a lingvistické zdroje purizmu. // *Jazyková politika a jazyková kultúra*. Bratislava, 1986, 61–68.
- Георгиев 2006:** Георгиев, Б. Езикът, на който говорим за битието на езика. // Електронно списание LiterNet, 28.05.2006, № 5 (78)(прочетен на 12.01.2012).

¹² Подробно за типологията на езиковите системи вж. Н. Б. Мечковска (Мечковска 2001).

- Гилян 1991:** Gyllin, R. *The Genesis of the Modern Bulgarian Literary Language*. Uppsala, 1991.
- Гладкова 2009:** Гладкова, Х. Кодификацията на българския книжовен език – структурно-езиков или социолингвистичен процес? // *Отговорността пред езика. Книга 3*. Шумен: УИ „Еп. Константин Преславски“, 2009, 74–86.
- Гладкова, Ликоманова 2002:** Гладкова, Х., И. Ликоманова. *Языковая ситуация: истоки и перспективы (болгарско-чешские параллели)*. Praha, 2002.
- Горбачевич 1971:** Горбачевич, К. С. *Изменение норм русского литературного языка*. Ленинград, 1971.
- Гутшмит 1998:** Gutschmidt, K. Понятието тенденция в Пражката лингвистична школа и неговото значение за синхронното изучаване на славянските езици. // *Slavica Pragensia ad tempora nostra. Konference ke 150. výročí založení stolice slovanské filologie na Karlově univerzitě*. Praha: Euroslavica, 1998, 97–102.
- Нещичименко 2005:** Нещичименко, Г. П. Проблема пуризма как предмет лингвистических дискуссий. // *Пуристические тенденции в истории славянских литературных языков. Сборник тезисов*. Москва, РАН, 2005, 3–5.
- Кювлиева-Мишайкова 1997:** Кювлиева-Мишайкова, В. *Българското речниково дело през Възраждането*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1997.
- Онхайзер 2003:** Ohnheizer, I. Эколингвистика и тенденции развития современных славянских языков. // *Języki słowiań w perspektywie ekolingwistycznej*. Opole, 2003, 9–34.
- Стари 1995:** Starý, Z. *Ve jménu funkce aintervence*. Praha, 1995.
- Хавранек 1936:** Havránek, B. Vývoj spisovného azyka českého. // *Československá vlastivěda. Řada II. Spisovný jazyk český a slovenský*. Praha, 1936, 1–144.
- Цуржин 1985:** Cuřin, F. *Vývoj spisovné češtiny*. Praha, 1985.